

בית דין ירושלים

לדיני ממונות ולבירור יוחסין

בן פנויה שכהן מצהיר עליו אבהות
והאם אישור ב"ד לאבהות יש לו תוקף של מעשה בית דין

תיק יוחסין מס' 774-סא

נושא הדיון

פנויה שילדה בן ובת, ומצהירה שהם בני פלוני כהן שילדה לו בזמן שהיה נשוי לאחרת. אותו פלוני התגרש בינתיים מאשתו הראשונה, ומצהיר גם הוא שאלה הם ילדיו. בית הדין האיזורי פסק על סמך הצהרתם שהילדים הם ילדיו של אותו פלוני כהן "לכל דבר" "חוץ מיבום וחליצה", והתיר להורים להנשא זל"ז. לא נאמר בפס"ד הנזכר שביה"ד בירר האם לא דיימא מעלמא, או שענין זה לא התברר בב"ד.

לפי פס"ד זה יש לדון את הבן ככהן ואת הבת כבת כהן לכל דבר וענין, בין לזכות ובין לחובה, שהרי לא הוציא ביה"ד מן הכלל אלא יו"ח בלבד.

השאלות לדיון

- פנויה שזינתה וילדה ואומרת מפלוני כהן הוא, ואותו פלוני מודה לדבריה, האם מעלין את הבן לכהונה על פיהם.
- האם מעלין לכהונה על פי אישור ב"ד להצהרת אבהות.

תשובה

- במשנה כתובות יג א היתה מעוברת ואמרו לה מה טיבו של עובר זה ואמרה מאיש פלוני וכהן הוא, ר"ג ור"א אומרים כאמנת, ור"י יהושע אומר לא מפיה אנו חייין וכו'. ובגמ' שם ב אמר ר' יוחנן לדברי המכשיר זה מכשיר בצתה וכו' אלא שמשתיקין אותו מדין כהונה, דכתיב והיתה לו ולזרעו אחריו ברית כהונה עולם, מי שזרעו מיוחס אחריו ילא זה שאין זרעו מיוחס אחריו. ופסק הרמ"א בשו"ע אזהע"ז סו"ס ג עפ"י תשו' הרא"ש כלל לב סי' טז: כהן הבא על הפנויה ומודה שהוא בנו כהן לכל דבר, ולא

חיישינן שמא הפקירה נפשה לאחרים. והקשה הח"מ סי' ד ס"ק כה שהרמ"א שם פעיי' כו סותר עלמו צמה שכתב לענין פנויה שנתעברה שאפי' היתה מיוחדת לו אינה נאמנת עליו, ובסו"ס ג פסק שאם מודה הכהן שהוא בנו הבן כהן לכל דבר ולא חיישינן שמא הפקירה עלמה לאחרים, והתם בפנויה סתם מיירי ומכ"ש במיוחדת. ובצ"ש סי' ד ס"ק מ הוסיף שהרי שם איכא אסור דאורייתא אם הוא זר ונושא כפיו. וכתב הצ"ש דאפשר שאע"פ שהרא"ש מכשיר אפי' במקום שהיו גם ישראלים, הרמ"א לא הביא דבריו אלא במקום שכולם כהנים, ולא חיישינן שמא זנתה עם אחר להשתיק אותו מכהונה כיון דליכא איסור דאורייתא. ועיי' חזו"א אבהע"ז סי' א אות ט. ובטעם נאמנותו של האב להכשיר בנו לכהונה, כתב בהג"ר"א סו"ס ג ס"ק לא דכיון שמודה לדבריה נאמנים להכשירו, "דאינו אלא מעלה". וביאר בחזו"א אבהע"ז הנ"ל שם לפי שמעיקר הדין האמא נאמנת לומר שהוא כהן כשם שנאמנת לומר שהוא כשר, אלא משום מעלה דרבנן אינו כהן מיוחד, וע"כ אם הוא מודה לדבריה נאמן. ועיי"ש באורך.

אמנם בשו"ת רעק"א מהדו"ת סי' סז תמה על הרא"ש היכן מנינו שיש לאם נאמנות להכשיר את הבן לכהונה, ומה שנאמנת לומר לכשר נבעלתי הוא משום שחזקת כשרות ונאמנותה לגבי עלמה מסייע לה, אבל לא לענין שנתעברה מכהן. ונשאר בצ"ע. ועיי' פס"ד ירושלים כרך ב עמ' רסב.

ואם נאמן האב לומר זה בני וכהן הוא מדין יכיר, הנה צברייתא בגמ' כתובות כה ב תניא הרי שצא ואמר בני זה וכהן הוא נאמן להאכילו בתרומה ואינו נאמן להשיאו אשה. וכתבו תוס' מדנקט בני זה "וכהן הוא" משמע שאין ידוע לנו אם הוא בנו, והוא בא להעיד שהוא בנו ושהוא כהן, כלומר שאינו בן גרושה, דנאמן להאכילו בתרומה משום שצידו להאכילו בתרומה, אך אינו נאמן להשיאו אשה, שאין צידו להשיאו אשה. וכתב בקלו"ה סי' רעז ס"ק ב שצירושלמי מצואר שאפי' אם ידוע שהוא בנו אינו נאמן עליו להכשירו, דאמרו בירושלמי כתובות פ"ב ה"ז חד בר נש אתי לקמיה דרבי א"ל בני זה כהן הוא, א"ל בכך הוא אלא שאינו כהן. א"ל ר' חייא אם מאמינו אתה שהוא בנו האמינו שהוא כהן וכו', איכא למימר שהוא בנו אלא שאני אומר שהוא בן גרושה או בן חלו"ה. וביאר הקלו"ה דנאמנות האב היא מדין יכיר לפוסלו ולא להכשירו, ולא כסברת הנ"י יצמות פ' אלמנה לכה"ג דכיון שהאמינה התורה לפסול כ"ש להכשיר. וכן הוכיח אור גדול סי' ב (דכ"ט ע"ב) מסוגית הגמ'. ועיי' בזה בשעורי הגרש"ש כתובות סי' כח אות ב. ועיי' אבי עזרי למו"ר שליט"א יבום וחלי"ה פ"ג ה"ד דפשוט אללו הדין דדין יכיר שייך רק באם אומר על בנו שאינו בנו והוא ממזר, או באומר על בנו שהוא בן גרושה ובן חלו"ה, שמאחר שבנו הוא נאמן לפוסלו, וכן לומר על אחד בני הוא שיירשנו, לפי שבעלים הוא על נכסים שלו, אבל לומר על אחד בני הוא ואם הוא ממזר שיהא גם זה ממזר, או להכשירו, בודאי שאינו נאמן, דהכי יעלה על הדעת באחד שהוא ממזר שיוכל לפסול לכל אדם ע"י שיאמר בני הוא זה וכו'.

לפי"ז צנידון דידן שניהם מודים שהבנים ממנו, והוא מוחזק לכהונה, אמנם נאמן להורישו ולהאכילו בתרומה, שצידו הוא, מ"מ אין האב נאמן להכשירו בדברים שבכהונה שאינם צידו, לא מדין יכיר, וכמו

שכתב צאצאי עזרי, וגם לא משום שמודה לדצריה, וכמו שנתבאר בדצרי הצ"ש שאף הרמ"א לא הכשירו לכהונה כשמודה לדצריה אלא בעיר שכולה כהנים, מה גם שהרעק"א נשאר צ"ע על הרא"ש שהאמינם לכהונה. ע"כ נראה שאין לצי"ד להכריע את דינו של העובר כצנו של אותו פלוני "לכל דצר" אם האב כהן, שהרי לדעת הצ"ש והרעק"א אינו כזה, ועדיף להשאיר דין זה ללא הכרעה עד שיגיע למעשה. והפנינו ההערה לדיין שכתב את ההחלטה הנ"ל, והשיב שכיון שהרמ"א פסק כהרא"ש, וכשלא דיימא מעלמא אלא מאותו פלוני דעת שו"ת הרשב"א ח"א סי' תרי ומ"מ יבום פ"ג ה"ד וש"ת רדב"ז ח"ג סי' תקכו ושו"ת חת"ם אבהע"ז ח"ב סי' קכא וערוך השלחן אבהע"ז סי' כ ס"כ ועוד אחרונים שהוצאו באולה"פ סו"ס ג, שאותו פלוני נאמן עליו שהוא צנו, ע"כ כשלא דיימא מעלמא יש לנוסח הנ"ל על מה לסמוך. אך כצ' הדיין לא השיב לחיזה לורך יש להכניס ראשינו בהכרעת המחלוקת, ולהכריע נגד הצ"ש והרעק"א. וגם לא נאמר שהוצרר לצי"ד במקרה הנדון דדיימא מיניה ולא דיימא מעלמא. ול"ע.

ב. בגמ' כתובות כד צ איבעיא להו מהו להעלות משטרות ליוחסין וכו', לא נריכא דכתיב ביה אני פלוני כהן לויתי מנה מפלוני וחתימו סהדי, מאי, אמנה שבשטר קמסהדי, או דלמא אכולא מילתא קמסהדי. רב הונא ורב חסדא. חד אמר מעלין וחד אמר אין מעלין. אף להלכה נחלקו הראשונים. הרמב"ם אמו"צ פ"כ ה"ט ושו"ע אבהע"ז סי' ג סעי' צ פסקו שאין מעלין משטרות לכהונה, כי"ל, הרי שהיה כתוב בשטר פלוני כהן לזה מפלוני והלוהו כך וכך והעדים מלמטה, אין מחזיקין בהם כהן זה שהוא מיוחס, שמא לא העידו אלא על המלוה. צד"א לענין ייחוס אבל לחזקה שיהיה כהן ככהני זה"ו ויאעל חלה ותרומה של ד"ם ובשאר קדשי הגבול, מעלין מן השטרות. וביאר הש"ך חו"מ סי' מט ס"ק טו שמה שמעלין ממנו לתרומה דרבנן, אין זה משום דדרבנן הקילו, כמש"כ הצ"ח אבהע"ז סי' ג, אלא משום שלא היו חותמים על השטר שכתוב בו שהוא כהן לולי שכך היה מוחזק אלל אנשים, ולענין תרומה דרבנן מספיק מה שמוחזק כך אלל אנשים. ועיי"ש ובקל"ה"ח שם ס"ק ז ובתורת גיטין גיטין כד צ, שכ"ד תוס' כתובות שם. אבל התורי"ד בכתובות שם פסק דמעלין משטרות ליוחסין. ואילו הר"ן בשם הרא"ה כתובות שם כתב דהא דמספקא לן הוא דוקא בלישנא דידיה, אבל בלישנא דסהדי ודאי מהימני. וכ"כ בשו"ת הרשב"א ח"ב סי' שג הוצא צצ"י סי' מט וברמ"א שם סעי' ז. ועי' חזו"א אבהע"ז סי' צ אות יג צביאור דעות הראשונים בזה. וכתב בשו"ת מנחת יצחק ח"ב סי' נח דלענין איסורי כהונה יש להחמיר על פי הכתוב בשטר שהוא כהן אף לדעת הרמב"ם.

וכל זה בשטר החתום ע"י עדים. אבל מעשה בית דין על פלוני שכתב בו עליו שהוא כהן, מסתבר שאינו גרוע משטר שחתמו עליו עדים, שהרי כתב החת"ם או"ח סי' נא ואבהע"ז ח"א סי' נד וסי' קג עפ"י תוס' צ"ב מ א דאם נחתם ע"י שלושה דיינים אין בו חסרון של מפי כתבם, דתורת מעשה צ"ד יש עליו, וכ"כ בקל"ה"ח סי' סז ס"ק ו לענין פרוזבול שחתומים עליו שלושה דיינים, ואו"ש עדות פ"ג ה"ד לענין חליצה ומיאונין דתקנו חכמים שיהיו בשלושה כי היכי דיהיה בתורת מעשה צ"ד והוי כאילו העידו צצ"ד.

ומעשה צי"ד אי"ל כלום ומועיל אף בכתב, דצי"ד הוי כאילו התירוה להנשא כבר עפ"י העדאת עדים לפניהם, עיי"ש, והמקנה קדושין כו א, ובאר יצחק ס"י כה צביאור דין בספק תקנה אי מהני תפיסה, ענף א בהגהה, וס' המקנה (לר"י סופר) כלל יט פרט א, וקהלות יעקב יצמות ס"י כד אות א. וביאר בחזו"א אבהע"ז ס"י קא אות כא לפי שצי"ד אינס לריכיס העדאה אלא הכל עושים על פיהם כל שידענו לוואתן בכל אופני הידיעה שבהן ועיי"ש אות מג וח"מ ליקועים ס"י ב אות ב דלעולם אין שלושה עדים נאמנים מפי כתבם, כיון שיש צי"ד בעיר אינס נעשים דיינים, דכיון שצדריך הישרה להחזקת דין אמת ומשפט לזק נכון שיהיה לכל עדה דיינים נצררים על ידם ידועים וראויים למשפט, ועפ"י"ז אין חייבים לשמוע ולהאמין לאחרים, אין על הצי"ד האחר תורת צי"ד בעיר הזאת. ובחזו"א אבהע"ז שם אות כא כתב דאין זה כלל דג' הן צי"ד, דלריך שיתקיים צי"ד כל התנאים שהזכרו וכ"ו (והוא כדעת המצייט ח"א רפ שהמדות שמנו חכמים הן לעיכוב, אך ע"י לח"מ ורדב"ז מנהדרין פ"ב ה"ז וברכי יוסף חו"מ ס"י ז אות לג), אלא שמ"מ כל שטר צי"ד יש לו גם דין שטר שנחקרה עדותן צי"ד שמעידים שנעשה כך וכך בפני צי"ד. ולדברי החזו"א ל"ל דפרוזבול שחתומים עליו שלושה שכתב בקלוה"ח שאין צו חסרון של מפי כתבם היינו צי"ד שנתקיימו צו התנאים שהזכרו צי"ד, אבל בשלושה שלא נתקיימו בהם התנאים שהזכרו צי"ד אין לחתימתם תורת מעשה צי"ד ויהיה בהם החסרון של מפי כתבם).

וע"כ צניד"ד שצי"ד של העיר כתבו שהבן הוא בנו של כהן פלוני לכל דבר פרט ליו"ת, יש להחמיר עליו לענין איסורי כהונה לדברי הכל. אלא דינן לדון האם לכל אישור שכותבים צי"ד יש תורת מעשה צי"ד שאין צו חסרון של מפי כתבם, וה"ה באישור אזהרות, או דוקא בפס"ד שלריך לו כח צי"ד, כמו בקיום שטרות, חליצה ומיאונין ופרוזבול וכד', אבל אישור אזהרות שההורים פונים לצי"ד מיוזמתם כדי לתת תוקף של פס"ד למה שמלהירים, והצי"ד לא לריכיס להשתמש בכוחם כדי להציאם לדין וגם אינס חוקרים עדים, וגם אין הלהרת ההורים מחדשת דינים רק כדי להתיר להם להנשא זל"ז, ואינה לריכה להיות דוקא צי"ד (ע"י פס"ד ירושלים כרך ו עמ' רנב), י"ל שזוה אין לאישור שלהם תוקף של מעשה צי"ד, ויתכן שיהיה באישור כזה חסרון של מפי כתבם. ואכן כך כתב בנחל יצחק שם דדוקא היכא דלריך צי"ד דווקא, כמו לכוף לצעה"ד לצוא להם לדין או בקבלת עדות וכה"ג היכא דנתחייב מתוך טענותיו, דזהו מידי דלריך צי"ד דוקא, אבל היכא דבאו לצי"ד מעלמם שיכתבו לראיה, אין שם צי"ד עליהם רק שם עדים ולא מהני מפי כתבם.

וע"כ אם בעתיד יבוא הבן הזה לתבוע כהונה על סמך מה שנכתב עליו באישור של צי"ד כי הוא בנו של פלוני הכהן לכל דבר חוץ מיו"ת, כיון שאישור כזה אין לו תוקף של מעשה צי"ד, והדיינים שחתמו עליו אינם אלא עדים ועדותם אינה מפייהם אלא מפי כתבם, לא יוכלו להסתמך על אישור זה להעלות אותו לכהונה.